

OPPI-ISIÄ IV L

Väinö Hotti

(nettikuva)

RISTO SANTALA

18.5.1929 – 26.9.2012

Teh. ja väliotsikot (ositt.) VHn

(nettikuva)

TAIVASTEN
VALTAKUNTAA
VASTAAN HYÖKÄTÄÄN

© Risto Santala 1965
Kirjana julkaissut Kansan
Raamattuseuran säätiö
1965

BONHOEFFERIN VANKILAKIRJEET

Bonhoefferin Kristityn yhteiselämästä on jätin askel hänen vankilakirjeisiinsä. On välistä vaikeaa ajatella, että nämä kaksi kirjaa ovat saman henkilön käsialaa. Tosin jo kristillisen yhteiselämän kuvauksesta saattaa löytää käsitteen "täysi-ikäinen" kristillisen yhteisön jäsen. Mutta puhuuhan apostoli Paavalikin niistä, jotka ovat "ymmärrykseltään täysi-ikäisiä", ja "Kristuksen täyteyden täyden iän määrästä" (Ef. 4: 13). Siinä ei tosin ole puhe ihmisen omasta autonomiasta, vaan Kristuksen. Myöskin Bonhoeffer saattaa tässä varhaisemmassa vaiheessaan ruoskia kristillistä yhteisöä collegium pietatis - ryhmänä, hurskasten kokoelmana. Tämä piirre oli hänessä jo ylioppilaana osallistuessaan Karl Barthin seminaariin. Barth muistaa hänen lainanneen keskustelussa Lutherin paradoksaalista sanaa: "**Jumalattoman kirous voi kuulostaa Jumalan korvissa joskus miellyttävämmältä kuin hurskaan halleluja.**"

Rovasti **Erkki Niinivaara**, joka yhdessä pastori **Kai Selinheimon** kanssa on suomentanut Kirjeitä vankilasta -teoksen, kuvaa Bonhoefferin jälkimmäistä vaihetta seuraavasti:

"Vankilakirjeissä on raikasta, epäsentimentaalista vuoristoilman tuntua. Päiväkirjaan viedään merkinnät niin hyvin laulurastaasta vankilan pihalla kuin

savuketilanteen huonontumisesta, analyysit Bachin Kunst der Fugesta, vankitoverien käyttäytymisestä pommitusöinä, ilo selliin lähetetystä daaliakimpusta tai maininta ristinmerkin tekemisestä aamu- ja iltarukouksen yhteydessä. Eräänä päivänä alkaa tämän todellisuuden keskeltä virrata uusien ajatusten vuoristopuro, joka sitten voimistuvana, kirkasvetisenä etsii uomaansa eteenpäin."

Yhdyn täysin rovasti Niinivaaran käsitykseen Bonhoefferistä elämänilon kuvaajana, mutta on suuresti kyseenalaista, missä määrin tuo "uusien ajatusten vuoristopuro" noudattaa lainkaan Raamatun omaa ilmoitusta. Jokin kristillinen ajatus on lupa leimata "kirkasvetiseksi puroksi" vain, mikäli se kirkastaa Raamatun omaa sanomaa. Pelkään paljossa kiusatun jalon Bonhoefferin henkisen vastustuskyvyn lopultakin murtuneen ja hänen alistuneen demonisen ihmistä jumaloivan saksalaisen 30-luvun hengen vietäväksi. Kuultuani kymmeniä keskitysleirien kauhut kokeneita henkilöitä en lainkaan ihmettelisi tällaista tragediaa. Kuitenkin: jääkööt johtopäätökset lukijan itsensä harkittavaksi.

Näin puhuu vankiajan kiusojen Bonhoeffer:

"Mikä minua lakkaamatta askarruttaa, on kysymys, mitä kristinusko - tai kuka Kristus meille tänä päivänä todella on. Aika on ohi, jolloin saatoimme sanoa ihmisille kaiken sanojen avulla - olivat ne sitten teologisia tai hurskaita sanoja; samoin on ohi sisäisyyden ja omantunnonaika, ja tämä tarkoittaa aivan yksinkertaisesti sitä, että uskonnon aika on ohi. Me kuljemme täysin uskonnotonta aikaa kohti --. 'Kristillisuus' on aina ollut eräs (ehkä tosi) 'uskonnon' muoto. Kun nyt eräänä päivänä käy ilmeiseksi, ettei tätä 'aprioria' lainkaan ole olemassa, vaan että se on ollut eräs historiasta riippuvainen ja katoava ihmisen itsensä ilmaisemisen muoto, kun siis ihmiset todella tulevat radikaalisti uskonottomiksi ja uskon, että näin on jo nyt enemmän tai vähemmän asian laita, -- mitä tämä siinä tapauksessa merkitsee 'kristinuskolle'? Meidän koko tähänastiselta 'kristinuskoltamme' vedetään pohja pois, ja voimme enää 'uskonnollisesti' lähestyä vain eräitä 'viimeisiä mohikaaneja' tai eräitä älyllisesti epärehellisiä. -- Pitäisikö meidän hyökätä muutamien onnettomien kimppuun heidän heikkona hetkenään, niin sanoakseni tehdä heille uskonnollista väkivaltaa. Jos emme tahdo tätä kaikkea tehdä, jos meidän kerran on pidettävä kristinuskon länsimaista muotoa vain esiasteena täydellistä uskonottomuutta kohti kuljettaessa, minkälainen on silloin meidän tilanteemme, kirkon tilanne? Miten Kristus voi tulla uskonottomienkin Herraksi? Onko olemassa uskonottomia

kristittyjä? Jos uskonto on vain eräs kristinuskon puku - ja tämä puku on myös eri aikoina ollut varsin erinäköinen -, mitä on sitten uskonnoton kristinusko?"

- "Miten puhumme (tai ehkä emme voi edes 'puhuakaan' niin kuin ennen) 'maailmallisesti' 'Jumalasta', miten olemme 'maailmallis-uskonnottomasti' kristittyjä, miten olemme 'ekkesia', 'uloskutsutut', ilman että katsomme olevamme uskonnollisesti etuoikeutettuja, vaan päinvastoin kokonaan maailmaan kuuluvia? - - Mitä uskonnottomuudessa merkitsee kultti ja rukous?" -

"- tämä tilanne voi kestää vain siihen asti, kunnes ihmiset omalla voimallaan työntävät rajaa hieman kauemmaksi ja jumala (deus ex machina) käy tarpeettomaksi; puhe inhimillisistä rajoista on minusta yleensäkin tullut kyseenalaiseksi (onko edes kuolema, kun ihmiset nykyään tuskin enää pelkäävät sitä, ja synti, jota ihmiset tuskin lainkaan enää käsittävät, mikään todellinen raja?) ; minusta näyttää aina siltä, kuin yrittäisimme tällä tavoin tuskaisesti säästää vielä tilaa Jumalalle. Tahtoisin puhua Jumalasta, en rajoilla vaan keskustassa, en heikkouksissa vaan voimassa, en myöskään kuolemassa ja syyllisyydessä vaan ihmisen elämässä ja hänen lahjoissaan. Kun tulemme rajoille, on minusta parempi vaieta ja jättää ratkaisematon ratkaisematta. Usko ylönousemukseen ei ole kuoleman ongelman 'ratkaisu'. Jumalan 'tuonpuoleisuus' ei ole samaa kuin meidän tietopiirimme tuolla puolen oleva! -- Miltä tämä uskonnoton kristinusko näyttää, minkä muodon se saa, sitä mietin nykyisin paljon ja kirjoitan Sinulle pian siitä enemmän." (30.4. 1944).

- "Vielä muutama sana 'uskonnottomuutta' koskeviin ajatuksiini. Muistat varmasti Bultmannin esityksen Uuden testamentin 'Entmythologisierung'ista? Minun mielipiteeni on nykyisin se, ettei hän ole mennyt 'liian pitkälle', niin kuin useimmat ajattelevat, vaan jäänyt menemättä riittävän pitkälle. Eivät ongelmallisia ole vain ihmeen, taivaaseenastumisen jne. 'mytologiset' käsitteet (joita ei toki voida periaatteessa erottaa Jumalan, uskon jne käsitteistä!), vaan 'uskonnolliset' käsitteet yleensäkin. Ei voida erottaa toisistaan Jumalaa ja ihmettä (niinkuin Bultmann ajattelee), vaan täytyy voida tulkita ja julistaa molempia 'ei-uskonollisesti' - -."

- "Asettaako Vanha testamentti yleensä ollenkaan kysymystä sielun pelastuksesta? -- Eikö myös Room. 3: 24 ss. aseta ajatukselle sen määrän, että yksin jumala on vanhurskas, eikä mitään individualistista pelastusoppia?" --

"Mietin nyt juuri sitä, miten käsitteet parannus, usko, vanhurskauttaminen, uudestisyntyminen, pyhitys ovat 'maailmallisesti' - vanhatestamentillisessa ja Joh. 1: 14:n mielessä uudelleen tulkittavissa." (5.5. 1944).

- "Noin 13. vuosisadalla alkanut liikehtiminen kohti ihmisen autonomiaa on meidän aikanamme saavuttanut tietyn kypsyyden (tarkoitan tällä niiden lainalaisuuksien löytämistä, joiden mukaan maailma tieteessä, yhteiskunta- ja valtioelämässä, taiteessa, etiikassa ja uskonnossa elää ja selviytyy omin voimin). Ihminen on oppinut kaikissa tärkeimmissä kysymyksissä seisomaan omilla jaloillaan kutsumatta apuun 'työhypoteesia: Jumala'."
- "Kristillisen apologian hyökkäystä maailman täysi-ikäisyyttä vastaan pidän ensiksikin mielettömänä, toiseksi epähienona, kolmanneksi epäkristillisenä. Mielettömänä siksi, - että se näyttää minusta yritykseltä palauttaa täysikasvuisiksi tullut mies murrosikänsä."
- "Olen sitä mieltä, että koko asiasisällön, myös 'mytologiset' käsitteet siihen luettuina, tulee säilyä - Uusi testamentti ei ole yleisen totuuden mytologinen puku! Tämä 'mytologia' (ylösnousemus jne.) Mutta nämä käsitteet on nyt vain tulkittava tavalla, mikä ei edellytä uskontoa uskon ehtona - -." (8.6. 1944).
- "Luen juuri klassillisen filologin, W. F. Otton (Königsberg) aivan erinomaista kirjaa Kreikan jumalista, siitä 'uskon maailmasta, joka oli noussut olemassaolon rikkaudesta ja syvyydestä, ei sen surusta ja kaipauksesta', kirjan loppua lainatakseni. Ymmärrätkö, että tämä sanonta ja sitä vastaava muu esitys on minulle erittäin viehättävää luettavaa ja että minä - horrible dictu! - loukkaannun vähemmän näin esitettyihin jumaliin kuin eräisiin nykyisen kristinuskon muotoihin? Niin, jopa uskon melkein voivani vedota näihin jumaliin Kristuksen puolesta. Tämänhetkisille teologisille mietiskelyilleni on tämä kirja erittäin arvokas.' (21.6. 1944).

Jatkossa Bonhoeffer esittää, että kristinuskko ei olisi mikään lunastususkko. Kristinuskkoa ei pitäisi opettaa ylösnousemuksesta käsin tuonpuoleisena pelastustarjouksena. Uskon pitäisi osoittaa ihmiselle "hänen paikkansa elämässä täällä maan päällä". "Teologia on turhaan hyökännyt darwinismia yms. vastaan". "Kun Jeesus teki syntisistä autuaita, silloin oli kysymys todellisista syntisistä, mutta Jeesus ei ensin tehnyt jokaisesta ihmisestä syntistä.". "Pappien keskuudessa on olemassa eräs mauttomuuden laji, jota kutsumme 'papillisuudeksi', tuo ihmisten syntien nuuskiminen, halu päästä käsiksi synteihin" "On sanottava, että ihminen tosin on syntinen, mutta ei silti vielä ollenkaan alhainen. Olisivatko, sanoakseni sen arkisesti, Goethe tai Napoleon sen vuoksi syntisiä, että he eivät aina olleet uskollisia aviomiehiä?"

- **"Toiseksi, Raamattu ei tunne lainkaan meidän jakoamme sisäiseen ja ulkonaiseen. Miksi sitä pitää lainkaan tehdä?"...**

Myöhemmin Bonhoeffer viittaa H. Grotiuksen luonnonoikeutta kansojen oikeutena pitävään tutkimukseen, "vaikka jumalaa ei olisikaan", "**etsi deus non daretur**". Kaikkiällä on "maailman ja ihmisen autonomia ajatusten päämäärä". "**Kuuluu älylliseen rehellisyyteen antaa tämän työhypoteesin (Jumalan) raueta tai syrjäyttää se niin suuressa määrin kuin mahdollista. Hartautta herättävä luonnontieteilijä, lääketieteen harjoittaja jne. on sekasikiö.**" Tämä älyllinen rehellisyys, minkä piispa **J. Robinson** on ottanut lipukseen juuri Bonhoefferiltä, toistuu seuraavilla sivuilla runsaasti.

Ihmisen "**on todella elettävä jumalattomassa maailmassa, eikä hän saa yrittää jotenkin uskonnollisesti peittää tai selittää sen jumalattomuutta; hänen on elettävä 'maailmallisesti' ja siten hän osallistuu Jumalan kärsimykseen; hän s a a elää 'maailmallisesti', so. hänet on vapautettu vääristä uskonnollisista siteistä ja estoista. Kristittynä oleminen ei merkitse sitä, että on määrättyllä tavalla uskonnollinen - vaan se merkitsee ihmisenä olemista.**" -- "Täysi-ikäinen maailma on jumalattomampi ja ehkä nimenomaan siten lähempänä Jumalaa kuin alaikäinen maailma."

- "**Kirkon on jätettävä paikallaan olonsa. Meidän on jälleen tultava raittiiseen ilmaan ja käytävä maailman henkiseen kohtaamiseen.** - - 'Modernina' teologina, liberaalisen teologian perintö suonissani, tunnen velvoitusta käydä käsiksi näihin asioihin." (3.8. 1944).

Nämä olivat niitä "uusien ajatusten vuoripuroja", joita aletaan suositella "kirkasvetisinä" oman aikamme "kypsyneelle" ja "täysi-ikäisyyden" saavuttaneelle ihmiselle. Bonhoeffer kulkee nimenomaan luterilaisen teologian edelläjuoksijana yhdessä Bultmannin kanssa. Mutta on oikeastaan rikos rakentaa kenenkään vankila-aikanansa sielullisessa jännityksessä kirjoittamille tilapäisluontoisille ajatuksille ja tehdä niistä oma teologinen rakennelmansa samaisen henkilön tiliin - juuri näin tekevät aikamme bonhoefferiläiset. **Bonhoeffer on lähinnä tragedia.** Apostoli Paavalikin tosin kirjoitti omat vankilakirjeensä, mutta niiden teologinen sisältö on sama kuin hänen siviilikirjeittensä. **Kirkkaista vesistä** voisi lähinnä puhua Bonhoefferin aikaisempaa vaihetta ajatellen. Sen voi kyllä todeta, että myöhempi Bonhoeffer sopii erinomaisesti Jumalasta vieraantuneen maailman moderniin ajatuskulkuun.